

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 3631/21

לפני: כבוד השופט י' עמית
כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופט ד' מינץ

המערער: מיכאל מייק בן אהרון שר

נ ג ד

המשיבים: 1. כונס הנכסים הרשמי תל אביב
2. עו"ד אלי עמר, נאמן

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי מרכז-לוד (כב' השופטת ע' וינברג-נוטוביץ) בפש"ר 24734-03-12 מיום 8.4.2021

בשם המערער: בעצמו

פסק-דין

השופט ד' מינץ:

לפנינו ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי מרכז-לוד (כב' השופטת ע' וינברג-נוטוביץ) מיום 8.4.2021 בפש"ר 24734-03-12, בגדרו הורה בית המשפט על ביטול הליך פשיטת הרגל שנפתח בעניינו של המערער ודחה את בקשתו למתן הפטר.

הרקע לערעור

1. ביום 15.1.2013 ניתן צו כינוס לנכסי המערער לבקשת אחד מנושיו והושת עליו צו תשלומים חודשי בסך של 500 ש"ח. ביום 10.12.2013 הוכרז המערער פושט רגל, משיב 2 מונה לנאמן על נכסיו (להלן: הנאמן) וצו התשלומים הותר על כנו. נגד המערער הוגשו 30 תביעות חוב בסך כולל של 12,500,547 ש"ח ומתוכן אושרו 21 תביעות בסך של 2,781,358 ש"ח. חלק ניכר מחובותיו של המערער נבע ממעשי מרמה אשר ביצע כלפי לקוחותיו במסגרת עיסוקו כעורך דין, בעקבותיהם הורשע בעבירות של גניבה בידי

מורשה וקבלת דבר במרמה ונידון ל-69 חודשי מאסר בפועל ועונשים נלווים (ת"פ 39188-06-13; בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו).

2. ביום 6.9.2020 הגיש הנאמן דו"ח עדכון ובקשה לביטול הליך פשיטת הרגל. במסגרת הדו"ח ציין הנאמן כי בקופת פשיטת הרגל מופקדים כספים בסך של 61,844 ש"ח, שמקורם ברובם בהליך הוצאה לפועל שהתנהל בעניינו של המערער ובהחזרי מס; כי בחשבון נאמנות נפרד המנוהל על ידי הנאמן מצויים כספים נוספים בסך של 644,800 ש"ח שמקורם במכירת זכויותיו של המערער בנכס מקרקעין בישוב גדרה. עוד ציין הנאמן כי במסגרת חקירת המערער בשנת 2013 הוא נמנע מליתן פרטים בדבר מקום מגוריו העדכני, ועלה כי התנהלו נגדו הליכים משמעותיים בלשכת עורכי הדין וכי הוא הקים חברות רבות ועשה פעולות שונות בכדי להתחמק מנושיו. כן צוין כי חרף צו התשלומים, המערער הפקיד לקופת הכינוס לאורך השנים סך של 2,500 ש"ח בלבד; כי מאז ראשיתו של ההליך הוא לא פעל להגשת דוחות הכנסות והוצאות כמתחייב ממנו; וכי הוא נמנע מלהמציא מסמכים שהתבקשו ממנו. על רקע התנהלותו במסגרת ההליך, כמו גם בשים לב להליך הפלילי שהתנהל נגדו המלמד כי חובותיו נוצרו בחוסר תום לב, ביקש הנאמן להורות על ביטול הליך פשיטת הרגל.

3. בתגובתו טען המערער, בתמצית, כי טענות הנאמן ביחס לחקירתו מגמתיות ומסולפות; שיתף פעולה לאורך כל ההליך, מסר לנאמן את המסמכים שהתבקשו על ידו והשיב לשאלותיו, למעט השאלה בדבר מקום מגוריו שאינה מעניינת של הנאמן; הכרעות הנאמן בתביעות החוב נעשו מבלי לשתף את המערער ומבלי לבקש ממנו הסברים ביחס להיווצרות החובות; אילו היו נבחנות תביעות החוב כיאות וכמצופה, היו מאושרות 20 תביעות חוב בסך כולל של 1,339,058 ש"ח בלבד; כלל חובותיו נוצרו טרם החלו הליכי פשיטת הרגל ולמיטב ידיעתו, לא נטענה טענה כי החובות נוצרו במרמה למעט תביעת חוב אחת; בהיעדר תעסוקה כתוצאה משלילת רישיונו לעסוק בעריכת דין ובשל מצבו הבריאותי המונע ממנו לעסוק בכל מקצוע, לא היה טעם להגיש דוחות ואין ביכולתו להפקיד את התשלומים החודשיים; שאלת תום ליבו כלל אינה רלוונטית הואיל ומדובר בהליך שנפתח לבקשת נושה ולא לבקשתו; ואם סבר הנאמן שהוא פועל בחוסר תום לב, לא היה מקום להמתין שנים ארוכות עד להגשת בקשה לביטול ההליכים.

4. במקביל לכך הגיש המערער בקשה למתן הפטר מחובותיו, בה חזר על טענותיו שלעיל והוסיף כי משעה שמומשו כל נכסיו, ולנוכח נסיבותיו האישיות והרפואיות, אין ולא תצמח לנושים כל תועלת מהמשך הליכי פשיטת הרגל נגדו. הנאמן התנגד לבקשה

לנוכח חוסר תום ליבו של המערער, והדגיש כי בניגוד לטענותיו, הוא לא טרח להתייצב לדיונים שנבקעו בעניינו, נמנע מלהשיב לשאלות ולהמציא מסמכים ואף נמנע מלהגיב לתביעות החוב שהועברו להתייחסותו. בתגובתו לתשובת הנאמן טען המערער כי הוא לא זומן כדין לדיונים; לא הובאו לידיעתו כלל תביעות החוב שהוגשו נגדו; הוא התייצב פעמיים לחקירות לפני הנאמן והשיב לכל שאלותיו.

5. בתגובתו לשתי הבקשות טען משיב 1 (להלן: הכנ"ר) שמדו"ח הנאמן עולה כי התנהלותו של המערער הן בהליך והן ביצירת החובות נגועה בחוסר תום לב. אמנם, המערער מצוי בהליך פשיטת הרגל מזה זמן רב, מומשו נכסיו והוא ריצה מאסר בגין מעשיו. יחד עם זאת, מתן הפטר משמעותו הענקת "תעודת יושר" למערער בגין חובותיו, שכאמור נוצרו בחוסר תום לב מובהק. לפיכך, בשים לב לנסיבות העניין ולסכום הצבור בקופה, הוצע למערער לפעול לגיבוש הסדר עם נושיו.

6. ביום 8.4.2021 ניתן פסק הדין מושא ערעור זה. תחילה קבע בית המשפט כי משה שאין בידי המערער אמצעים ולו מעטים לצורך הצעת הסדר, שתי הדרכים האפשריות לסיום ההליך בעניינו הן או מתן צו הפטר או ביטול ההליך. בהמשך לכך נקבע כי חוסר תום ליבו של המערער ניכר הן בשלב ובאופן יצירת החובות והן בהליך עצמו. באשר לשלב יצירת החובות נקבע כי בניגוד לטענת המערער, כ-70% מתביעות החוב המאושרות נבעו ממעשי המרמה החמורים בהם הורשע. באשר להתנהלותו במסגרת ההליך, נקבע כי המערער סרב לשתף פעולה עם הנאמן; לא המציא מסמכים שהתבקשו ממנו; לא נשא בתשלומים שהוטלו עליו; נמנע מלהתייצב לחקירתו באופן שחייב צו הבאה; נמנע מלהתייצב לדיונים בעניינו; לא קיים את הוראות בית המשפט; הגיש מסמכים בלא רשות; וביקש להשיג על הכרעות בתביעות חוב שניתנו זה מכבר. בהתנהלותו זו פעל המערער בזלזול מופגן כלפי ההליך, הצדדים ובית המשפט. משכך, יש להורות על ביטול ההליך וחלוקת הכספים המצויים בקופת פשיטת הרגל ובחשבון הנאמנות, על פי דין.

טענות המערער בערעור

7. מכאן הערעור שלפנינו בו שב המערער על טענותיו לפני בית המשפט המחוזי. בפרט טוען המערער כי תום הלב של חייב בהליך פשיטת רגל יילקח בחשבון רק מקום בו מדובר בהליך שנפתח לבקשתו, אולם בעניינו ההליך נפתח לבקשת נושה ותוך התנגדותו. גם לגופו של עניין לא הוכח כי הוא נהג בחוסר תום לב בשלב יצירת החובות או בכלל, למעט חוב לנושה אחת שנוצר בעקבות ההליך הפלילי. למעשה, העובדה שמדובר בהליך לבקשת נושה ושהוא התנגד לו, מחזקת את הטענה כי לא ביקש לנצל את

ההליך לרעה ולא פעל בחוסר הגינות בהפעלת זכויותיו. מנגד, הנאמן הוא שהתנהל שלא בתום לב, בין היתר משום שבחר לפתוח בהליכי פשיטת רגל נגד המערער בידעו כי הכרזתו פושט רגל תשלול ממנו את זכותו לעסוק בעריכת דין; משום ששיקולים זרים עמדו ביסוד בקשת פשיטת הרגל; משום שביקש לבטל את ההליך לאחר שכל נכסיו מומשו; ומשום שלא התרה בזמן אמת על חוסר שיתוף הפעולה מצדו. בנוסף, קביעותיו של בית המשפט המחוזי ביחס להתנהלותו בהליך ושיתוף הפעולה מצדו נשענות על המידע השגוי שציין הנאמן בדו"ח. גם הקביעה כי דינו של ההליך להתבטל בשל כך שמרבית חובותיו נבעו ממעשי המרמה שגויה, שכן כלל חובותיו לרבות הליכי ההוצאה לפועל מגיעים לסך של כ-9.5 מיליון ש"ח. לפיכך, החובות ממעשי המרמה העומדים על סך של כ-1.3 מיליון ש"ח מהווים רק כ-17% מכלל החובות. בית המשפט גם שגה בכך שלא נתן משקל לנסיבותיו האישיות ולפוטנציאל ההשתכרות שלו; לחלוף הזמן אשר יש בו כדי להקהות את עוקצו של חוסר תום הלב ביצירת החובות; ולכך שכל נכסיו מומשו. הוא ריצה מאסר בשל התנהלותו וחויב בפיצויים לנפגעי העבירות, וביטול הליכי פשיטת הרגל מהווה מעין סנקציה כפולה המושתתת עליו.

8. ביום 13.9.2021 הגיש המערער בקשה לעיכוב ביצוע פסק דינו של בית המשפט המחוזי, ובקשה זו נדחתה ביום 19.9.2021. עוד יצוין כי ביום 14.11.2021 הגיש המערער במסגרת הליך זה בקשה לעיכוב ביצוע החלטה שניתנה על ידי בית המשפט המחוזי ביום 4.11.2021 – בה התקבלה בקשת הנאמן להעביר את יתרת הכספים המופקדים בקופת פשיטת הרגל לחשבון הנאמנות המנוהל בידי הנאמן, למתן הוראות בדבר חלוקת דיבידנדים לנושים בהליך מתוך כספים אלה ובדבר פסיקת שכר טרחת הנאמן – וזאת עד להכרעה בערעור זה.

דיון והכרעה

9. לאחר עיון בכתב הערעור ובנספחיו, הגעתי לכלל מסקנה כי דין הערעור להידחות על הסף לפי תקנה 138(א)(1) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018, אף מבלי להידרש לתשובת המשיבים, וכך אציע לחבריי שנעשה.

10. עקרון יסוד בהליכי פשיטת רגל הוא כי על החייב מוטלת החובה לפעול בתום לב. חובה זו "מרחפת" מעל הליך פשיטת הרגל כולו, מתחילתו ועד סופו, והיא אף חוצה את גבולותיו לעבר התקופה שקדמה לו. עמד על כך בית משפט זה בעניין ע"א 307/12 בלום נ' כונס הנכסים הרישמי (14.8.2012) (להלן: עניין בלום):

"בפסיקתו של בית משפט זה נקבע באופן עקבי כי חובתו של החייב לנהוג בתום לב מתפרשת על פני התקופה שקדמה להליכי פשיטת הרגל ועל פני התקופה המאוחרת יותר ממועד מתן צו הכינוס ועד להכרזת פשיטת הרגל עצמה. בנקודה זו ראוי לציין כי עיקרון תום הלב אינו 'נעצר' במועד ההכרזה על החייב כפושט רגל והוא ממשיך 'לרחף' מעל ראשו של החייב לאורך כל הליך פשיטת הרגל, עד לסיום ההליך בהסדר או הפטר. כך קובעת במפורש פקודת פשיטת הרגל, אשר אינה רואה בהכרזתו של החייב כפושט רגל סוף פסוק ומאפשרת לבטל את הכרזתו זו בכל שלב, אם מוכח שהחייב ניצל לרעה את הליכי פשיטת הרגל [...]. כך גם בכל הנוגע לסמכותו של בית המשפט להעניק לחייב הפטר, כאשר הפקודה קובעת סייגים מפורשים לסמכות זו, אשר המכנה המשותף להם הוא חוסר תום לב מצד החייב [...]. כמו כן מסמיכה הפקודה את בית המשפט להתנות הפטר בתנאים ואף לשנותו או לבטלו בנסיבות מסוימות [...]" (פסקה 19; ראו גם: ע"א 5628/14 סלימאן נ' סלימאן, פסקה 22 (26.9.2016); ע"א 6021/06 פיגון נ' כונס הנכסים הרישמי, פסקה 21 (9.8.2009)).

11. הצבת חובת תום הלב ביסוד הליכי פשיטת רגל מתחילתם ועד סופם נובעת מהתפישה לפיה הליכים אלה הם בבחינת "חסד של המחוקק" לנוכח ההזדמנות הניתנת לחייב להיחלץ ממצבו ולהשתקם כלכלית (ע"א 4390/21 עיראקי נ' אהד בתרון – מנהל מיוחד, פסקה 5 (1.9.2021); ע"א 4174/21 חוסין נ' עו"ד גבריאל עופר, פסקה 6 (22.6.2021) (להלן: עניין חוסין)). משכך, "אין כל הצדקה לתת 'קרבן הצלה' לחייב אשר בא לבית-המשפט בידיים שאינן נקיות, ואין כל הצדקה לפגוע בנושים כדי לסייע למי שנהג בחוסר הגינות ובחוסר יושר" (רע"א 2282/03 גרינברג נ' כונס הנכסים הרישמי, פ"ד נח(2) 810, 814 (2004) (להלן: עניין גרינברג); ראו גם לדוגמא: ע"א 7092/13 ד.מ. נ' י.מ., פסקה 29 (12.10.2015) (להלן: עניין ד.מ.)). דרישה זו משתלבת עם העיקרון הכללי השזור בכל תחומי המשפט על פיו "לא יהא חוטא נשכר" (ראו: ע"א 3376/11 רוזנברג נ' כונס הנכסים הרישמי, פסקה ט"ז (6.10.2013)).

12. על רקע זה, מקום בו מדובר בהליך פשיטת רגל שנפתח לבקשת החייב, הפרת חובת תום הלב על ידו עשויה לגרור אחריה תוצאות קשות, החל מעת יצירת החובות, דרך כל שלבי ההליך ועד לשקילת מתן הפטר לחייב ואף לאחריו.

כך, יצירת חובות בחוסר תום לב עלולה להביא לביטול הליכי פשיטת הרגל (סעיף 18ה(א)(2) לפקודה; וראו למשל: ע"א 4288/21 כהן נ' עו"ד סאלם סוהיל בתפקידו כמנהל מיוחד (27.6.2021) (להלן: עניין כהן)). חוסר תום לב קיצוני מצד החייב ביצירת

חובותיו עשוי אף להביא לנעילת שערי ההליך לפניו עוד בטרם ניתן צו כינוס (ע"א 6416/01 בנבנישתי נ' כונס הנכסים הרשמי (4.5.2003)).

כך, הגשת בקשת חייב לפתוח בהליכי פשיטת רגל בחוסר תום לב, במטרה לנצל את ההליכים לרעה, עלולה גם כן להביא לביטול הליכי פשיטת הרגל (סעיף 18ה(א)(2) לפקודה; לדוגמה: ע"א 3382/17 צימבר נ' סמט (29.8.2018); ע"א 149/90 קלאר נ' כונס הנכסים הרשמי, פ"ד מה(3) 61 (1991)), ואף לנעילת שערי ההליך לפני החייב עוד בטרם מתן צו כינוס (שלמה לויין ואשר גרוניס פשיטת רגל 111 (מהדורה שלישית, 2010); עניין ד.מ., פסקה 28; אם כי ראו עניין בלום, פסקה 20; עומר קמחי "דרישת תום הלב בהליך פשיטת רגל לבקשת חייב" משפטים 845, 865 (2017) המביעים בעניין זה גישה מרוככת יותר).

כך בהמשך הדרך, התנהלות חסרת תום לב מצד החייב בשלב כינוס הנכסים ועד למתן צו פשיטת הרגל, הבאה לידי ביטוי בין היתר באי-שיתוף פעולה עם בעל התפקיד ובית המשפט, הימנעות מחשיפת כלל המידע הנדרש להערכת היקף נכסיו וכישר השתכרותו של החייב, אי-עמידה במגבלות ואי-עמידה בחובת תשלומים, עשויה גם היא להביא לביטול ההליכים בעניינו (סעיף 18ג(ג) לפקודה; וראו: ע"א 7994/08 גוטמן נ' כונס הנכסים הרשמי (1.2.2011); ע"א 6892/18 רפאל נ' עו"ד יעקב זיסמן – מנהל מיוחד, פסקה 9 (18.12.2019) (להלן: עניין רפאל); ע"א 3544/21 פלדבאו נ' כונס הנכסים הרשמי, פסקה 7 (24.8.2021); ע"א 7113/06 ג'נח נ' כונס הנכסים הרשמי (20.11.2008); ע"א 7375/18 גל נ' מוטי בן ארצי עו"ד (2.10.2019) (להלן: עניין גל)).

כך, התנהלות חסרת תום לב מצד החייב לאחר הכרזתו פושט רגל, הבאה לידי ביטוי בין היתר באי-הגשת דוחות, אי-עמידה בתשלומים שהושתו עליו, אי-עמידה בהגבלות שהוטלו עליו או אי-מיצוי כושר ההשתכרות שלו, גם כן עשויה להביא לביטול ההליכים נגדו (עניין חוסין; רע"א 2021/21 אזולאי נ' הכונס הרשמי, פסקה 15 (27.5.2021) (להלן: עניין אזולאי); ע"א 359/21 אפללו נ' כונס נכסים הרשמי (25.4.2021)).

כך, התנהלות חסרת תום לב מצד החייב ביצירת החובות או במסגרת ההליך תובא בחשבון גם במסגרת הכרעה בבקשת החייב למתן הפטר (סעיפים 63(ב)(1) ו-69(א) לפקודה; עניין כהן, פסקאות 8-10; עניין אזולאי).

ולבסוף, בתום ההליך, התנהלות חסרת תום לב מצד החייב לאחר מתן הפטר או שנתגלתה לאחריו, עשויה אף להביא לביטול ההפטר (סעיף 67 לפקודה; ע"א 8488/18 משקל נ' עו"ד רונן בצלאל, נאמן, פסקה 7 (17.6.2019)).

13. הנה כי כן, עמידת החייב בחובת תום הלב מהווה הלכה למעשה תנאי לקיומם של הליכי פשיטת הרגל שנפתחו לבקשתו מתחילתם ועד סופם. ברם, שונים הם הדברים בהליכים שנפתחו לבקשת נושה. משעה שההצדקה להטלת חובת תום הלב על החייב מבוססת כאמור על בקשתו ליהנות מההגנות שמעניקה הפקודה, מקום בו ההליכים נפתחו שלא לבקשת החייב, ולעיתים תוך התנגדות נחרצת מטעמו – אין הצדקה עוד להתנותם בתום ליבו. יפים לעניין זה דבריו של השופט ג' בך בעניין קלאר, אשר לא נס ליחם:

"טענותיו של המערער מעוררות את השאלה, מה הם השיקולים, אותם צריך בית-משפט לשים לנגד עיניו כשהוא שוקל, אם להיענות לבקשת כינוס נכסים ופשיטת-רגל. צדקה השופטת המחוזית כשהבחינה לעניין זה בין בקשה המוגשת על-ידי נושה ובין בקשה המוגשת על-ידי החייב. על הבדל זה עמד השופט זוסמן (כתוארו אז) בע"א 501/67 כונס הנכסים הרשמי נ' לינדה ולנסי וקאסם מחדד אלדוג נושה, פ"ד כב(1) 23, 25-26:

'אדם קרוב אצל עצמו. נושה המבקש צו קבלת נכסים, מבקש להיפרע, ואם הצו לא יביא לתפיסת רכוש ולמימושו, אין טעם לפשיטת-רגל. חייב המבקש צו קבלת נכסים, יכול שיבקש שחרור מרדיפת נושיו ושיקומו בחיים, ובכך גופו יש טעם לפשיטת-רגל, זולת אם נסיבות המקרה מונעות את בית המשפט מלהיעתר לו.'

כאשר מוגשת בקשת כינוס נכסים ופשיטת-רגל על-ידי נושה, מטרת הפנייה היא פרעון חובותיו של החייב, והשיקול העיקרי של בית המשפט הוא מידת הסיכוי שהליכי פשיטת הרגל אכן ישיגו מטרה זו, וכן שהדבר יוכל להתבצע באופן כזה שחלוקת הפירעון בין הנושים תהא צודקת. ברור, על-כן, כי חוסר תום-לבו של החייב לא יהווה עילה לדחיית בקשת נושה.

אולם כאשר החייב הוא המבקש כינוס נכסים וצו פשיטת-רגל, הרי מטרה לגיטימית של פנייה כזו היא לאפשר לחייב לסלק את חובותיו כמיטב יכולתו הכספית, על-ידי העמדת כל רכושו לרשות נאמן בפשיטת-רגל, ולאחר מכן לפתוח דף חדש בחייו (וראה לעניין זה גם א' פרוקצ'יה, "פשיטת רגל על פי בקשת החייב" הפרקליט ל (תשל"ו)

271, 274, וע"א 16/62 הלבר נ' ספורמס, פ"ד טז 1311, 1315). מאחר שמטרת העמדת מוסד פשיטת הרגל גם לרשותו של החייב היא במידה רבה הגנה על החייב, הרי שבחינת תום-לבו של הלה ראויה היא שתתפוס מקום חשוב בשיקוליו של השופט אם להיעתר לבקשתו או לדחותה. חייב, אשר התנהגותו מעידה על ניסיון להתחמק מתשלום חובותיו, אינו מסוג החייבים להם נועדה ההגנה שבהליכי פשיטת-רגל, והוא אינו זכאי להיעזר בהליך זה. (שם, עמ' 64).

14. למעשה, התנאת הליכי פשיטת רגל שנפתחו לבקשת נושה בתום ליבו של החייב מעוררת קשיים בלתי מבוטלים. התנהלות חסרת תום לב מצד החייב בעת יצירת החובות היא במקרים רבים אינהרנטית להליכים שנפתחו לבקשת נושה. כידוע, תנאי להגשת בקשת פשיטת רגל על ידי נושה הוא כי "עשה החייב מעשה פשיטת רגל", שהוא אחד מהמעשים הבאים: נתן נכס מנכסיו במרמה; העדיף נושה במרמה; התחמק מנושיו; עוקלו נכסיו בהוצאה לפועל; הצהיר לפני בית המשפט כי אינו יכול לפרוע את חובותיו; הודיע לנושיו כי הוא מפסיק לפרוע את חובותיו כלפיהם; או לא מילא אחר הדרישות הכלולות בהתראת פשיטת רגל לפי סעיף 4 לפקודה (סעיפים 5-6 לפקודה). חלק ממעשי פשיטת הרגל האמורים כרוכים אפוא בהתנהלות שיש בה משום חוסר תום לב מצד החייב. משכך, ומשעה ש"מעשה פשיטת רגל" הוא כאמור תנאי להגשת בקשת פשיטת רגל על ידי נושה, התנאת ההליך בתום ליבו של החייב בעת יצירת החובות עשויה לעקר מתוכן את האפשרות הנתונה לנושה להגיש בקשת פשיטת רגל לשם פירעון חובות החייב כלפיו. כך גם לגבי תום ליבו של החייב לאחר הגשת הבקשה. במקרים לא מעטים בקשות נושה להליכי פשיטת רגל מוגשות תוך התנגדות החייב. על כן, התנאת ההליך בתום ליבו של החייב תקנה לו כלי לביטול ההליך ממנו הוא מבקש להיחלץ. ההבחנה בין סוגי ההליכים נדרשת אפוא על מנת למנוע תוצאות בלתי רצויות.

15. הבחנה זו בין ההליכים על בסיס הגורם שיזם אותם באה לידי ביטוי גם בהוראות הפקודה עצמה. דוגמה לכך מצויה בסעיף 18ג לפקודה העוסק בחקירת החייב על ידי הכנ"ר לקראת דיון בהכרזת החייב פושט רגל. סעיף קטן (ג) לסעיף האמור מורה כי אם לא התייצב החייב לחקירה או לא מסר מידע או מסמכים לפי דרישת הכנ"ר (התנהלות העומדת כאמור בניגוד לחובת תום הלב המוטלת על החייב בהליך) רשאי בית המשפט "להכריזו פושט רגל – אם הבקשה לפשיטת רגל הוגשה בידי נושה, או לדחותה ולבטל את צו הכינוס ואת הצו לעיכוב הליכים, אם ניתנו – אם הבקשה הוגשה על ידי החייב" (ההדגשות הוספו).

16. הנה כי כן, צודק המערער כי בכל הנוגע לחובת תום הלב, יש מקום להבחין בין הליך שנפתח לבקשת חייב לבין הליך שנפתח לבקשת נושה. אלא שהבחנה זו אין משמעותה כי לא יינתן כל משקל לתום ליבו של החייב לאורך ההליך. משמעות ההבחנה היא לעניין השלכותיה של הפרת חובת תום הלב על קיום ההליך: בעוד שחובת תום הלב היא תנאי לקיומם של הליכי פשיטת רגל לבקשת החייב והפרתה – הן בשלב יצירת החובות והן בהגשת הבקשה ובהליך – עשויה לגרור את ביטול ההליך; חובת תום הלב אינה מהווה תנאי להליכים שנפתחו לבקשת נושה, וככלל אין בהפרתה כדי להביא לביטולם, כל עוד קיימת תועלת מהותרת ההליך על כנו.

17. אלא שחרף האמור אין החייב "פטור" מלנהוג בתום לב במסגרת הליך שנפתח לבקשת נושיו. זאת, שכן מקום בו נהג החייב בחוסר תום לב במסגרת ההליך, הדבר יעמוד לו לרועץ בעת שיבקש הפטר או בעת שיבקש להותיר את ההליך על כנו חרף היעדר תועלת לנושים מקיומו. במצבים אלה, בהם מבקש החייב ליהנות מהיתרונות הגלומים בהליכי פשיטת הרגל אף שהם לא נפתחו לבקשתו, שוב מתעוררת התכלית שביסוד הטלת חובת תום הלב על החייב – ש"לא יהא חוטא נשכר". כאמור, אין כל הצדקה להושיט יד לחייב שהתנהל במסגרת ההליך בחוסר תום לב, ואף אין כל הצדקה לפגוע בנושים כדי לסייע לחייב שכזה (וראו: עניין גרינברג, עמ' 814). אדרבה, הליכים הנפתחים לבקשת נושה אינם מותנים בתום לב של החייב בעת יצירת חובותיו ובמרבית המקרים אף כרוכים בכך. על כן, אי זקיפת התנהלות חסרת תום הלב של החייב עובר לכניסתו להליך, מדגישה את הצורך שיוכיח ביתר שאת את היותו ראוי ליתרונות הגלומים בהליך פשיטת הרגל.

חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018

18. הליך פשיטת הרגל של המערער החל לפני כניסתו לתוקף של חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018 (להלן: החוק), ועל כן בענייננו חלות הוראות הפקודה. עם זאת, גם על הליכי חדלות פירעון לפי החוק חולש העיקרון על פיו על החייב לנהוג בתום לב (ראו: עניין רפאל, פסקה 9; עניין גל, פסקאות 12-14). בעניין זה אוסיף מספר מילים.

19. ראשית ייאמר, כי בחוק הושמטה הדרישה בבקשת נושה לביצוע "מעשה פשיטת רגל", ונושה רשאי לפתוח בהליך חדלות פירעון אם החייב נמצא ב"חדלות פירעון" ולא פרע את חובו במועדו (סעיף 109(א) לחוק). עם זאת, אם טרם הגיע מועד פירעון החוב, יכול הנושה לפתוח בהליך רק אם החייב פועל במטרה להונות את נושיו; פועל לגריעת נכס מנכסיו במטרה להבריחו מנושיו; או שהוא לא יוכל לפרוע את החוב – ובלבד שמועד

פירעון החוב חל בתוך שישה חודשים ממועד הגשת הבקשה (סעיף 109(ב) לחוק; על כך ועל הבדלים נוספים בין הוראות הפקודה להוראות החוק, ראו: ע"א 8263/16 אור סיטי נדל"ן מקבוצת ענבל אור בע"מ נ' עו"ד איתן ארז, פסקה 79 (19.3.2018) (להלן: עניין אור סיטי)). מכאן שלא קיימת דרישה שהנושה יוכיח כי היחיד התנהל בחוסר תום לב.

20. כמו כן, סעיף 163 לחוק עניינו בחובת התשלומים המוטלת על היחיד במסגרת צו לשיקום כלכלי, והוא מורה כך:

(א) תקופת התשלומים תהיה שלוש שנים ממועד מתן הצו לשיקום כלכלי.

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א), בית המשפט רשאי לקבוע, בצו לשיקום כלכלי, מטעמים שיירשמו, תקופת תשלומים קצרה משלוש שנים אם התקיימו לגבי היחיד נסיבות אישיות המצדיקות זאת.

(ג) על אף האמור בסעיף קטן (א), בית המשפט רשאי לקבוע, בצו לשיקום כלכלי, תקופת תשלומים ארוכה משלוש שנים אם מצא כי מתקיים אחד מאלה:

(1) בהליכי חדלות הפירעון, היחיד עשה אחד מאלה:

(א) נהג בחוסר תום לב, במטרה לנצל לרעה את ההליכים;

(ב) לא שיתף פעולה עם הנאמן או הממונה;

(ג) הפר את ההגבלות שהוטלו עליו באופן שהיה עלול לפגוע בהליך חדלות הפירעון;

(2) ליחיד חוב שמתקיים לגביו אחד מאלה:

(א) הוא נוצר מהתחייבות או מהתקשרות בעסקה בהיקף משמעותי שביצע היחיד בעת שידע או שהיה עליו לדעת כי יש סיכוי גבוה שלא יוכל לעמוד בהתחייבותיו;

(ב) הוא נוצר מהזנחה חמורה בניהול ענייניו הכלכליים של היחיד, שנעשתה בחוסר תום לב;

(ג) מקורו בחובת תשלום פיצויים לפי סעיף 77 לחוק העונשין;

(3) היחיד ביצע פעולה כאמור בסעיפים 219 עד 221 במטרה להעדיף נושה על פני נושים אחרים, לגרוע נכסים מקופת הנשייה או להברیح נכסים;

(4) ניתן לגבי היחיד צו לפתיחת הליכים אחר בשבע השנים שקדמו לתחילת הליכי חדלות הפירעון.

(ד) מצא בית המשפט כי מתקיים תנאי מהתנאים להארכת תקופת התשלומים כאמור בסעיף קטן (ג)(1) עד (3), בשל מעשה של היחיד שנעשה בנסיבות חמורות או בחוסר תום לב, רשאי הוא לקבוע תקופת תשלומים שאינה קצובה בזמן.

(ה) מצא בית המשפט כי מתקיימות לגבי היחיד נסיבות כלכליות מיוחדות וחריגות שבשלהן אין זה צודק לקבוע תקופת תשלומים של שלוש שנים בלבד, וכי תקופה זו אינה מביאה לאיזון הראוי בין זכות הנושים לפירעון חובם ובין הצורך בשיקומו הכלכלי של היחיד, רשאי הוא

לקבוע תקופת תשלומים ארוכה יותר גם אם לא מתקיימים
התנאים שבסעיף קטן (ג). (ההדגשות הוספו – ד.מ.).

בהתאם לסעיף 174 לחוק, ככלל, בתום תקופת התשלומים יהיה היחיד פטור מחובות העבר שלא ניתן לפרוע מנכסי קופת הנשייה. יוצא אפוא, כי החלטת בית המשפט לעניין תקופת התשלומים בעלת משמעות רבה לנוכח העובדה שהיא זו שקובעת מתי יופטר היחיד מחובותיו וייצא לדרך חדשה. סעיף 163 לחוק מדגיש אפוא את החשיבות הרבה הניתנת לעקרון תום הלב בהליכי חדלות פירעון של יחיד, בכך שהוא מייצב אותו במוקד החלטתו של בית המשפט על דבר מועד מתן הפטר ליחיד. כעולה מלשון הסעיף, חוסר תום לב עלול להביא להארכת תקופת התשלומים שהוטלה על היחיד ואף לעיתים לאי-מתן הפטר. בנוסף על האמור בסעיף 163 לחוק, חובת תום הלב המוטלת על היחיד – הן ביצירת החובות והן בהתנהלות בהליך – באה לידי ביטוי גם בסעיפים נוספים בחוק, ובכלל זה סעיף 170(א)(2) על פיו הנסיבות המתוארות בסעיף 163(ג)-(ד) עשויות להביא לשינוי צו לשיקום כלכלי שניתן ליחיד; סעיף 167(ב) על פיו הנסיבות המתוארות בסעיף 163(ג) עשויות להביא לאי-מתן הפטר לאלתר; וסעיף 176 על פיו הנסיבות המתוארות בסעיף 163(ג)-(ה) עשויות להביא גם לביטול הפטר למפרע.

21. ביטוי נוסף לחשיבותו של עיקרון תום הלב במסגרת החוק מצוי בסעיף 183 שכותרתו "ביטול צו לפתיחת הליכים בשל התנהלות היחיד", המורה כדלקמן:

(א) מצא בית המשפט בהליכי חדלות פירעון שנפתחו לבקשת יחיד, כי מתקיים תנאי מהתנאים שבסעיף 163(ג)(1) או כי היחיד הפר תנאי מתנאי הצו לשיקום כלכלי וכי בשל כך נפגע באופן מהותי ניהולם התקין של הליכי חדלות הפירעון, רשאי הוא, לאחר שנתן ליחיד ולנושים הזדמנות להשמיע את עמדתם, לבטל את הצו לפתיחת הליכים; הורה בית המשפט על ביטול הצו, יורה כיצד לנהוג בנכסי קופת הנשייה.
(ב) בית המשפט רשאי להשהות את ביטול הצו לפתיחת הליכים כדי לאפשר הטלה מחדש של הגבלות או עיקולים שבוטלו עם מתן הצו לפי סעיף 121.
(ג) ביטול צו לפתיחת הליכים אינו פוגע בתוקפם של מכירה, העברה, תשלום או פעולה משפטית אחרת שנעשו כדין לפני הביטול.
(ד) אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מסמכות בית המשפט לבטל צו לפתיחת הליכים לפי סעיף 286. (ההדגשות הוספו – ד.מ.).

סעיף זה מאפשר אפוא לבית המשפט להורות על ביטול צו לפתיחת הליכים שניתן לבקשת יחיד בשל התנהלותו בהליך, ובכלל זה בעטיין של הנסיבות המתוארות

בסעיף 163(ג)(1) לחוק. הטעם להסדר האמור נעוץ ברצונו של המחוקק להעביר את מרכז הכובד בשאלת תום לבו של היחיד "מנקודת הכניסה להליכים שהיא היום – ההכרזה עליו כחדל פירעון, לנקודת היציאה - מועד ההפטר", מִעֲבָר העולה בקנה אחד עם פסיקת בית משפט זה בעניין בלוס כאמור לעיל (דברי ההסבר להצעת חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ו-2016, ה"ח 1027, עמ' 686 (להלן: דברי ההסבר)). יחד עם זאת, משעה שתכליתם העיקרית של הליכי חדלות פירעון היא שיקומו הכלכלי של היחיד, מקום בו היחיד אינו משתף פעולה עם ההליכים, מנסה לנצלם לרעה או לא מאפשר את ניהולם התקין, אין הצדקה לסייע לו להשתקם (דברי ההסבר, עמ' 695).

22. בהקשר זה, כפי שנזדמן לי לומר בעניין רפאל ובעניין גל, הגם שבמסגרת החוק ניתן משקל משמעותי לשיקומו הכלכלי של היחיד (וראו: סעיף 1(1) לחוק; דברי ההסבר, עמ' 594; עניין אור טיטי, פסקה 47), אין משמעות הדבר כי נפרצו שערי הליכי חדלות פירעון, וכל הרוצה ליטול בהם חלק ייטול ללא התחשבות בהתנהלותו עובר לפתיחת ההליכים. גם לאחר כניסת החוק לתוקף, ניצול הליך חדלות הפירעון לרעה שלא בתום לב שומט את הקרקע תחת ההצדקה לסייע למי שמבקש ליהנות מחסדי המחוקק ומהוגנות ההליך. בדומה, כניסה להליך חדלות פירעון תוך יצירת חובות שלא בתום לב, בנסיבות של זלזול בנושים או בהפרת ההגיונות כלפיהם, תצדיק את דחיית בקשת היחיד להיכנס להליך. התנהגות זו אף תצדיק את ביטול ההליך, אם בדיעבד התברר שכך נהג.

מהכלל אל הפרט

23. מדובר בענייננו בהליך שנפתח לבקשת נושה. מטעם זה הוכרז המערער פושט רגל חרף התנהלותו בהליך וחרף הנסיבות בהן נוצרו חובותיו. עם זאת, לא יכול להיות חולק כי בעת הזו המערער מבקש ליהנות מהיתרונות הגלומים בהליך פשיטת הרגל למרות התנהלותו הפסולה במסגרת ההליך. לא בכדי הוא מתנגד לביטול ההליך, ואף מגדיל ועותר לקבלת הפטר. בנסיבות מעין אלו, חייב בית המשפט להידרש גם לתום ליבו של המערער והתנהלותו במסגרת ההליך. ואכן, כעולה מטענות המערער עצמו, אין כל מחלוקת על כך שלמעט תשלומים בודדים, הוא לא שילם את התשלומים החודשיים שהושתו עליו במשך כ-7 שנים והנאמן אף הגיש שתי בקשות למאסרו עקב כך. גם אין כל מחלוקת על כך שהמערער נמנע מליתן לנאמן מענה לשאלותיו לעניין מקום מגוריו ונמנע מלהגיש דוחות, וגם התייצבותו לחקירה נעשתה רק לאחר שהוצא צו הבאה נגדו. על כל אלה יש להוסיף את קביעת בית המשפט המחוזי כי המערער אינו עומד במועדים שנקצבו לו, מעלה טענות מבלי לגבותן באסמכתאות ומבקש להשיג על הכרעות בתביעות חוב שהוכרעו לפני מספר שנים לאחר שאלה נשלחו אליו לקבלת תגובתו זה מכבר. כן יש להוסיף את המקור לחלק משמעותי מחובותיו – התנהלותו אשר הביאה לנקיטת

ההליכים הפליליים נגדו. די בכל אלו כדי להצביע על התנהלות חסרת תום לב מצד המערער הן במסגרת ההליך והן במסגרת יצירת חובותיו.

24. המערער מנסה אפוא ליהנות משני העולמות. הוא מבקש למחול לו על מחדליו ועל חוסר תום ליבו מפני שלא הוא זה שיזם את ההליך, וכך בכך הוא מבקש לקצור את פירות ההליך ולקבל הפטר מחובותיו תוך התעלמות מהתנהלותו הפסולה והמזלזלת בהליך פשיטת הרגל. כך לא ייעשה במחוזותינו. חרף ההזדמנויות הרבות שניתנו למערער לתקן את דרכיו, לשתף פעולה בהליך ולעמוד בצו התשלומים, הוא לא תיקן את דרכיו. התנהלותו היא שהביאה לביטול ההליך, ובנסיבות אלה אין לו להלין אלא על עצמו.

אמליץ אפוא לחבריי לדחות את הערעור. הרבה לפני משורת הדין, משלא התבקשה תשובה לערעור לא ייעשה צו להוצאות.

ש ו פ ט

השופט י' עמית:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט נ' סולברג:

אני מסכים.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט ד' מין.

ניתן היום, ג' בטבת התשפ"ב (7.12.2021).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט